

Utbildningsdepartementet

Uppdrag att utreda nationell yrkesutbildning

Nationell yrkesutbildning – ett sätt att möta arbetslivets kompetensbehov

Yrkesutbildning som matchar behoven på arbetsmarknaden är till nytta för individ, arbetsgivare och samhället i stort. Trots satsningar på att öka attraktionskraften och utbudet av yrkesutbildningar på gymnasial nivå uppger många arbetsgivare att de har svårt att rekrytera arbetskraft med rätt kompetens. Inom flera regioner är dessutom utbudet av utbildning mot vissa yrkesområden begränsat.

För att möta de utmaningar som näringslivet och offentlig sektor står inför när det gäller kompetensförsörjningen aviserade regeringen i budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1) en ny form av yrkesutbildning på gymnasial nivå med utgångspunkt i den modell som tillämpas för yrkeshögskolan. Utbildningsformen kom senare att kallas ”nationell yrkesutbildning” och bedrivs sedan 2024 som en pilotverksamhet.

Utbildningsformen regleras av förordningen (2024:107) om stöd för en nationell yrkesutbildning. Av förordningen framgår att syftet med stödet är att förstärka kopplingen mellan arbetslivets kompetensbehov och yrkesutbildning för vuxna för en snabbare etablering på arbetsmarknaden (1 § första stycket). Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) beslutar om statsbidrag för nationell yrkesutbildning samt ansvarar för att följa upp och utvärdera de utbildningar som stöd har lämnats för enligt förordningen. MYH har hittills publicerat två rapporter som redogör för utvecklingen av nationell yrkesutbildning samt de utmaningar och behov av förordningsändringar som myndigheten ser (MYH 2024/447 och MYH 2024/477).

Parallellt med beredningen av nationell yrkesutbildning beslutade regeringen i juli 2023 om tilläggsdirektiv (dir. 2023:110) till Yrkesvuxutredningen (U 2022:05). Utredningen fick bland annat i uppdrag att föreslå inriktning och utformning av en ny form av yrkesutbildning på gymnasial nivå med utgångspunkt i den modell som tillämpas för yrkeshögskolan. I februari 2024 redovisade utredningen betänkandet Växla yrke som vuxen (SOU 2024:16). I betänkandet föreslogs en ny form av yrkesutbildning på gymnasial nivå som utredningen benämnde yrkesskola. Betänkandet remitterades i mars 2024, vilket var samtidigt som förordningen om stöd för en nationell yrkesutbildning beslutades. Flera remissinstanser avstod från att ta ställning till utredningens förslag om en ny utbildningsform med hänvisning till att de först ville se en utvärdering av den pågående pilotverksamheten med nationell yrkesutbildning. Flera instanser lyfte i sina remissvar att utbildningsformens plats i utbildningssystemet behöver utredas vidare, att en konsekvensanalys behöver göras och att det behöver förtydligas vad som avses med att den nya utbildningsformen ska vara kompletterande till andra former av yrkesutbildning på gymnasial nivå.

Pilotverksamheten för nationell yrkesutbildning skulle initialt bedrivas mellan 2024 och 2026. I vårandringsbudgeten för 2025 (prop. 2024/25:99) förlängdes pilotverksamheten till 2028 för att möjliggöra en utvärdering av den nya utbildningsformen.

Nationell yrkesutbildning bedöms vara en viktig del i kompetensförsörjningen

Regeringens bedömning är att utbildningsformen är en viktig del i att trygga framtidens kompetensförsörjning. Pilotverksamheten med nationell yrkesutbildning bidrar med erfarenhet och kunskap som är värdefull att beakta vid utformningen av författningsförslag att kunna möjliggöra för en eventuellt permanent reglering av nationell yrkesutbildning. Bland annat har MYH i sina rapporter redovisat utmaningar som är angelägna att utreda. Detsamma gäller för betänkandet Växla yrke som vuxen och de remissvar som lämnats med anledning av dess remittering. Nedan redogörs för de områden regeringen bedömer som särskilt relevanta att utreda avseende nationell yrkesutbildning.

Nationell yrkesutbildning som ett komplement till övrig yrkesutbildning i utbildningssystemet

Det finns i dag flera olika utbildningsformer som erbjuder yrkesutbildning på gymnasial nivå och som kan leda till samma slags yrken – både i det formella utbildningssystemet och genom arbetsmarknadsutbildningar. Nationell yrkesutbildning utgör ytterligare en utbildningsform inom det formella utbildningssystemet. Flera remissinstanser har frågor kring hur utbildningsformen ska vara kompletterande till annan utbildning och hur utbildningsformen ska bidra till att lösa grundproblemet, att för få söker yrkesutbildning på gymnasial nivå.

MYH har beskrivit att utbildningsformen skulle kunna vara kompletterande till annan utbildning genom att nationell yrkesutbildning leder till andra slags yrken än de som erbjuds vuxna i andra utbildningsformer, att innehållet skiljer sig åt jämfört med andra utbildningar som leder till liknande yrkesroller samt att utbildningsformen attraherar en annan målgrupp än liknande utbildningar inom andra utbildningsformer.

Det är viktigt att de kunskaper och färdigheter som en nationell yrkesutbildning ger är de som förväntas av en utbildning som leder till en viss yrkesroll och efterfrågas av arbetsgivare. Detta gäller särskilt om utbildning till motsvarande yrkesroll finns inom andra utbildningsformer. För att minska risken för att personer med samma yrkesroller saknar en gemensam kunskaps- och färdighetsgrund behöver det vara tydligt vilka kunskaper och färdigheter en studerande har efter genomgången nationell yrkesutbildning.

Den nationella styrningen och uppföljningen av yrkesutbildningar på gymnasial nivå varierar mellan olika utbildningsformer. Regeringen arbetar på bred front med att förhindra att oseriösa aktörer ska verka inom utbildningsområdet. För att förebygga att nationell yrkesutbildning blir ett undantag, som möjliggör för oseriösa aktörer, är det viktigt att det ställs krav på utbildningsanordnare. Även tillsynen fyller en viktig funktion i detta arbete.

Ändamålsenliga behörighetskrav för nationell yrkesutbildning

MYH har under pilotverksamheten framfört att det finns utbildningar där det skulle kunna vara aktuellt med särskilda krav och villkor för antagning av studerande. MYH påtalar att avsaknaden av vissa behörighetskrav gör att

personer antas trots att de inte har förutsättningar att genomföra utbildningen eller utöva det yrke som utbildningen förbereder för. Det kan till exempel röra sig om att yrket förutsätter körkort med viss behörighet eller vissa medicinska förutsättningar avseende syn, hörsel och rörelsefunktioner. Det kan också handla om att studerande behöver vissa kurser på gymnasial nivå för att erhålla nödvändiga certifikat inom det yrkesområde som utbildningen ska leda till.

Uppdraget

Mot bakgrund av ovan ska en utredare bistå Utbildningsdepartementet. Utredaren ska:

- omhänderta erfarenheter från pilotverksamheten, och föreslå författningsreglering som möjliggör ett eventuellt permanent införande av nationell yrkesutbildning,
- redovisa deskriptiv statistik om nationell yrkesutbildning, exempelvis antalet som påbörjat studier, antalet som avslutat sina studier och antalet som därefter kommit i arbete inom yrken som har en koppling till studerandes utbildning,
- analysera och föreslå hur nationell yrkesutbildning kan vara ett komplement till andra yrkesutbildningar på gymnasial nivå,
- analysera och föreslå hur det kan vara tydligt vilka kunskaper och färdigheter en studerande ska ha efter avslutad utbildning, inklusive certifikat, kvalifikationer och regelverk som finns för aktuella yrkesroller,
- föreslå villkor som vore ändamålsenliga för utbildningarna respektive utbildningsanordnarna att uppfylla i syfte att säkerställa kvalitet samt relevans, och som innebär att oseriösa aktörer motverkas, såsom krav på lärarledd undervisningstid och bestämmelser för att motverka felaktiga utbetalningar av statsbidrag,
- analysera eventuella behov av särskilda behörighetskrav inom nationell yrkesutbildning, och vid behov föreslå behörighetskrav som är ändamålsenliga för utbildningsformen,

- analysera och vid behov föreslå reglering för den personuppgiftsbehandling och sekretess som är nödvändig för utbildningsformen, samt
- lämna eventuella nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar och kontakter samt redovisning av uppdraget

I enlighet med förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar ingår i uppdraget att redogöra för konsekvenserna av förslagen. Såväl ekonomiska som andra konsekvenser ska belysas. Utredaren bör beakta olika aktörers perspektiv, exempelvis studerandes, näringslivets, kommunernas, myndigheternas och utbildningsanordnarnas. Utredaren ska även ta hänsyn till relevant arbete som pågår inom berörda myndigheter och Regeringskansliet.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2027.